

Sint-Pieters-Leeuw, 6 december 2018

1

PRESENTATIE BEVOLKING

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

**SINT PIETERSKERK, OMLIGGEND KERHOF EN OMHEININGSMUUR,
HET OORLOGSGEDENKTEKEN
AAN DE RINK TE SINT-PIETERS-LEEUEW**

(GOEDGEKEURD 5 JANUARI 2018)

Ann Voets, kunsthistorica, landschapsarchitecte, ruimtelijk planner
Lotsesteenweg 96 1653 Dworp

Begraafplaatsen: wetgevend kader

2

Besluit van de Vlaamse Regering tot organisatie, inrichting en beheer van begraafplaatsen en crematoria (2004)

Omzendbrief BA-2006/03 betreffende de toepassing van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en de uitvoeringsbesluiten (10/3/2006)

Wijziging van het decreet op de begraafplaatsen en lijkbezorging (28/10/2016)

Decreet houdende duurzaam gebruik van pesticiden in het Vlaamse Gewest (2013)

Besluit van de Vlaamse Regering tot organisatie, inrichting en beheer van begraafplaatsen en crematoria (2004)

art. 47: de lijsten van graven met lokaal historisch belang bevatten de graven met een historische, artistieke, volkskundige of socio-culturele waarde die niet beschermd zijn als monument overeenkomstig het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten of het onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

- > informatie over een eventuele concessie en de begraven personen;
- > informatie over de bouwfysische toestand;
- > informatie over het grafteken;
- > een bondige omschrijving van het lokaal historische belang;
- > een foto.
- > de graven van lokaal historisch belang worden tevens aangegeven op een plan van de begraafplaats.

Omzendbrief BA-2006/03 betreffende de toepassing van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en de uitvoeringsbesluiten (10/3/2006)

VI. Graftekens

- > Het college van burgemeester en schepenen maakt (verplicht) een lijst op met graven van lokaal historisch belang.
- > Uit die lijst met graven van lokaal historisch belang vloeien wel enkele rechtsgevolgen voort. Zo moeten de graven (bvb niet meer in bezit van de familie, concessie verlopen) 50 jaar bewaard en door de gemeenteoverheid onderhouden worden (deze termijn is verlengbaar, maar niet noodzakelijk opnieuw met vijftig jaar).
- > Anderzijds betekent de instelling van deze lijst geenszins dat er een meldingsplicht is van het gemeentebestuur telkens als men graven wil ontruimen (zie artikel 18) of dat die lijst het ontruimen van een oude begraafplaats kan verhinderen (artikel 5).
- > De op de lijst vermelde graven moeten in dit laatste geval wel worden overgebracht naar de nieuwe begraafplaats.

Wijziging van het decreet op de begraafplaatsen en lijkbezorging (28/10/2016)

- > **Niet elke begraafplaats zal alle vormen van lijkbezorging moeten aanbieden** (begraven, columbarium, strooiweide). Alle vormen moeten wel op het grondgebied van een gemeente aangeboden worden.
- > Versoepeling van het verbod voor de gemeenten om gedurende minstens 10 jaar gebruik te maken van oude begraafplaatsen. Men mag ze verder gebruiken voor die vormen van lijkbezorging waarvoor er nog ruimte is.
- > Mogelijkheid om as uit te strooien of de asurne te bewaren of te begraven in een biologisch afbreekbare urne op het openbaar domein, andere dan de begraafplaats. De gemeente kan hiervoor delen van het openbaar domein aanduiden. Gemeenten zijn niet verplicht om van deze nieuwe mogelijkheid gebruik te maken.
- > Deze wijziging komt tegemoet aan de stijgende vraag naar zogenaamde **natuurbegraafplaatsen**.

Decreet houdende duurzaam gebruik van pesticiden in het Vlaamse Gewest (2013)

ART. 5: dit decreet heeft tot doelstelling de menselijke gezondheid en het leefmilieu te beschermen tegen de risico's die met het gebruik van pesticiden kunnen samenhangen. In het bijzonder worden daarbij maatregelen vastgesteld waarbij **bestrijding zonder inzet van pesticiden** bevorderd wordt en waarbij als prioriteitsvolgorde de volgende hiërarchie wordt gehanteerd :

- > het voorkomen van het gebruik van pesticiden;
- > het gebruik van alternatieve bestrijdingswijzen;
- > de inzet van chemische middelen op een wijze die het minst risico's voor mens en leefmilieu met zich brengt

Beschermd erfgoed versus noden en wensen vandaag

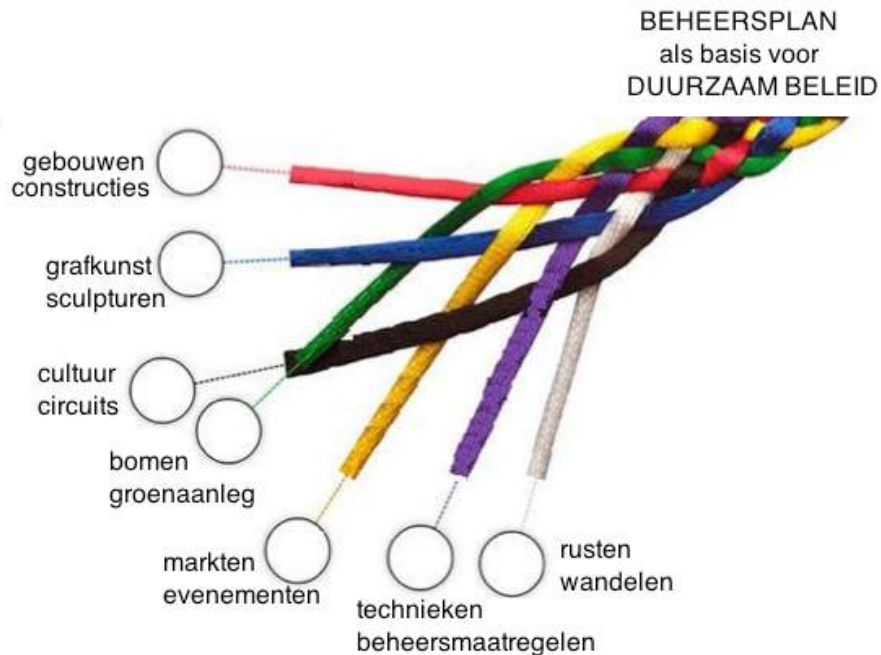
7

Georiënteerde laatgotische kerk met omringend, ommuurd kerkhof, gelegen op een hoogte nabij de Zuunbeek.'

- Opmaken van een **beheersplan**
- Ontwikkeling van een **globale visie** voor de **komende 20 jaar**
- Met het oog op de **herinrichting** en het **beheer** ervan
- **Subsidiëring** voor de **opmaak** van het beheersplan
- **Subsidiëring** voor de uitvoering van de **maatregelen die opgenomen** zijn in het beheersplan
- De eeuwenoude historische context wordt geschetst, niet om verward vast te houden aan een bepaald beeld, maar om de elementen die de eigenheid en de waarde van de gehele site bepalen te versterken, te herstellen of weer in gebruik te nemen
- Binnen de historische context kunnen hedendaagse functies hun plaats hebben, zolang de draagkracht van het gebied niet overschreden wordt
- Hedendaagse visie mbt (groen/ecologisch)beheer wordt geïntegreerd

Beheersplan: objectieven

8

- een breed gedragen project realiseren: **een verstaanbaar verhaal voor alle bewoners**
- huidig functioneren verbeteren en nieuw gebruik toelaten en stimuleren, **toekomstgericht**, gebruiksvriendelijk en veilig
- vormelijke **harmonie** in combinatie met groene elementen
- milieuvriendelijke aanleg en onderhoud, **vandalismebestendig en toch fragiel**
- basis voor **beheerbaar en duurzaam** uitvoeren van de maatregelen

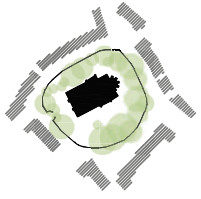
Hernieuwde beleving en gebruik van de site

9

- Zachte recreatie en rustzones
- De wekelijkse markt
- De jaarmarkt, Leeuw Rinkt, ...
- Eventueel (nog te ontwikkelen) evenementen
- De relatie met de academie en bibliotheek
- Cultuur en toerisme: een ruim circuit, Colomakasteel en rozentuin
- Interactieve opzet (voor kinderen) over omgaan met leven en dood, verdriet en rouw (pedagogisch project)

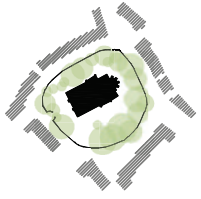
Sint-Pieterskerk

10

- Ligging: Rink 1600 Sint-Pieters-Leeuw
- Beschermingsbesluit: besluit nr. 0027
- Datum definitief besluit: 25 maart 1938
- Datum publicatie staatsblad: 25 maart 1938
- Type: **monument**
- Objectnummer Onroerend Erfgoed: 4.01/23077/107.1
- Kadasternummer: Sint-Pieters-Leeuw, 3de afdeling, sectie I, nr. 204

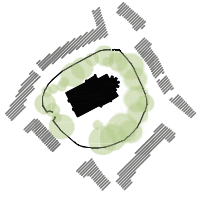
Sint-Pieterskerk, omliggend kerkhof en omheiningmuur

11

- Ligging: Rink 1600 Sint-Pieters-Leeuw
- Beschermingsbesluit: besluit nr. 0216
- Datum definitief besluit: 31 mei 1948
- Datum publicatie staatsblad: 27 juni 1948
- Type: **landschap**
- Objectnummer Onroerend Erfgoed: 4.03/23077/101.1/ OB000771
- Kadasternummer: Sint-Pieters-Leeuw, 3de afdeling, sectie I, nr. 203

Oorlogsgedenkteken

12

- Ligging: Pastorijsstraat., 1600 Sint-Pieters-Leeuw
- Beschermingsbesluit: besluit nr. 5144
- Datum definitief besluit: 22.02.2013
- Datum publicatie staatsblad: 18.03.2013
- Type: **monument**
- Objectnummer Onroerend Erfgoed: 4.01/23077/114.1
- Kadasternummer: Sint-Pieters-Leeuw, 3de afdeling, sectie I, nr. 138m/3

Het beschermde erfgoed in de ruimere, stedenbouwkundige & landschappelijke context

13

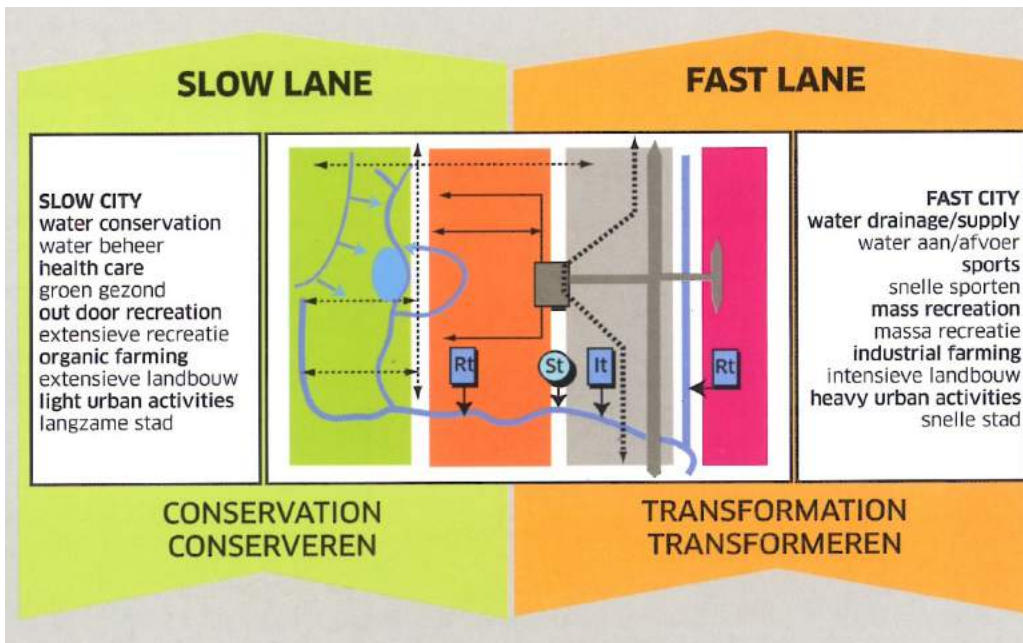
Het landschap als basis voor duurzame ruimtelijke ontwikkelingen en duurzame stedenbouw

14

- het is onmogelijk om duurzame ruimtelijke ontwikkelingen tot stand te brengen als ze de landschappelijke onderligger negeren.
- het is noodzakelijk de samenhang tussen stedelijke ontwikkeling en landschapsontwikkeling te vinden. Niet enkel omwille van het esthetische aspect, maar vooral omdat ontwikkelingen omvangrijke maatschappelijke investeringen vragen die alleen binnen het kader van de verduurzaming van de bestaande systemen en de toekomstbestendigheid van de toegevoegde structuren te verantwoorden zijn.
- waar zijn we mee bezig als we knelpunten op de ene plaats oplossen maar op andere plaatsen knelpunten veroorzaken? We moeten over de plangrenzen heen kijken naar de directe én de ruime omgeving, losstaande projecten bestaan niet.

Visie en doelen en hoe ze te bereiken (filosofie en werkwijze)

15

- het ontwerp ontstaat vanuit een nederige ontwerpattitude, waarbij de plek en zijn rijke geschiedenis de lijnen uitzetten voor het nieuwe functioneren
- pasklare recepten en oplossingen bestaan niet
- we zoeken naar keuzes op de juiste schaal en in de juiste volgorde, strategisch en ambitieus.
- de oplossingen zijn toekomstbestendig, milieubewust en mooi. Ze komen tot stand dankzij een intelligente mix tussen inhoud, techniek, visie, ontwerp en communicatie.

Een beheersplan voor Beschermd Erfgoed

Onderdelen BHP

16

Samenwerking gemeentelijke diensten, gewestelijke en provinciale administraties, team externe deskundigen

17

De Rink op historische kaarten

18

details van de Rink: Fricx kaart uit 1712, Ferrariskaart 1775, Atlas der Buurtwegen ca. 1840-1845, luchtfoto 2015 en GRB (Bron: Geopunt)

Historiek van het begraven

19

- ALGEMEEN
- De middeleeuwse traditie tot eind 18de eeuw (Ancien régime)
- Jozef II (decreet 1784: begraven buiten de dorpskern)
- Napoleon (decreet 1804: gemeente gezag over de begraafplaats, ontstaan concessies)
- Einde kerkhofstrijd (1864: beheer bij burgerlijke macht, niet bij de clerus)
- Wet op begraafplaatsen en lijkbezorging (1971: eeuwigdurend wordt 50 jaar)
- Decreet op begraafplaatsen en lijkbezorging (2004: aanzet voor erkenning waardevol funerair erfgoed)
- SINT-PIETERS-LEEUEW
- 1450-1800: Ancien Régime
- 1784 – 1900
 - opkomst grafvergunningen en evolutie grafplaten naar vrijstaande graftekens
- Perk voor de oud-strijders (1933) en War Grave Commission (1948)
- Sluiting (1947) en gedeeltelijke ontmanteling (1965-1967)
- Toekomst ? (verleden kennen en intelligent implementeren)
- Opdracht uitgeschreven voor inventarisatie van alle begraafplaatsen (sept. 2017)

Geschiedenis reconstrueren adhv oude foto's 1918, 1949, ca. 1960

20

1973, 1988, 2016 (start beheersplan, goedkeuring 5 januari 2018

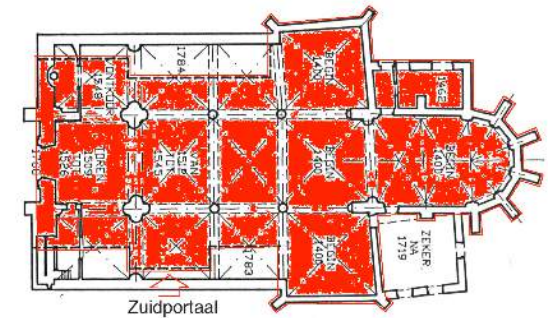
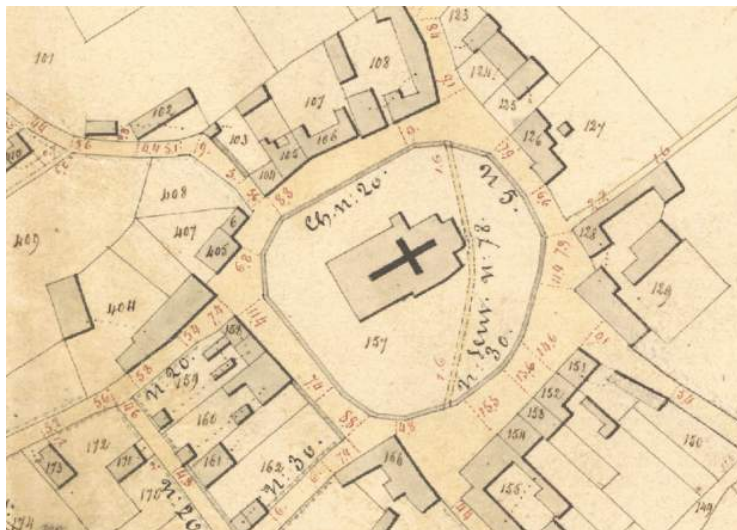
21

<https://plannen.onroerendergoed.be/plannen/509/bestanden/2806>

Geschiedenis reconstrueren adhv plannen en andere documenten

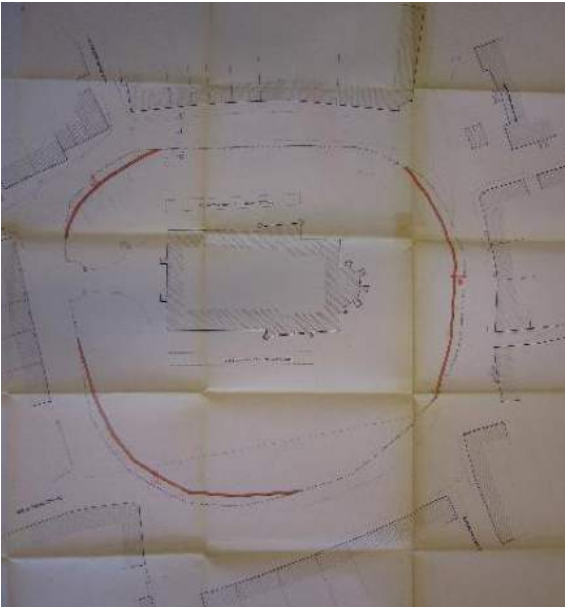
22

Bedevoartsvaantje (ca. 1695-1719)
Kaartboek abdij ter Kameren (1716-1720)
Atlas der Buurtwegen (1840-1845)

Bouwkundig erfgoed: kerk en ommuring

23

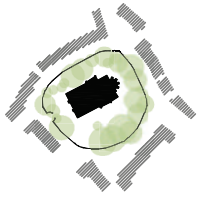
- De muur en de kerk zijn als ondeelbaar bouwkundig geheel te benaderen. Zoals te verwachten valt, werd er in het kader van de restauratie van de kerk, al heel wat materiaal verzameld en plaatselijke expertise opgedaan
- De muur werd in 1967 op 3 plaatsen afgebroken en naar binnen toe heropgebouwd

Ommuring, poortje en leeuw, één geheel

24

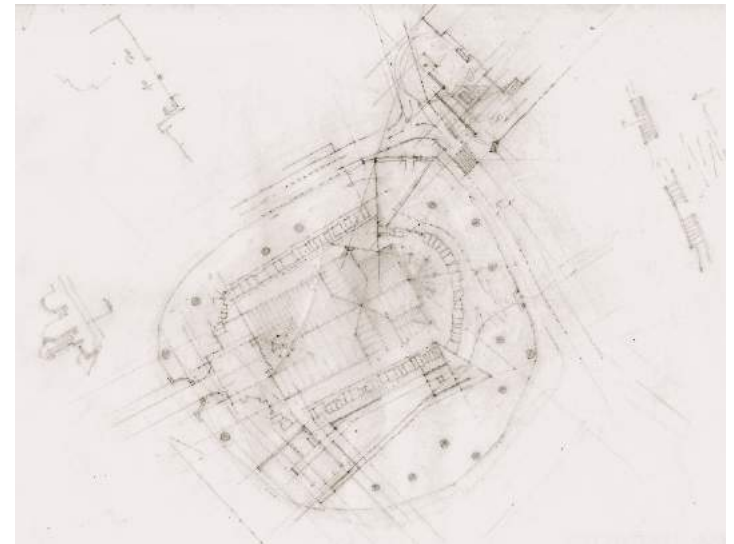

Sint-Pieterskerk, ommuring

Beheersmaatregel

25

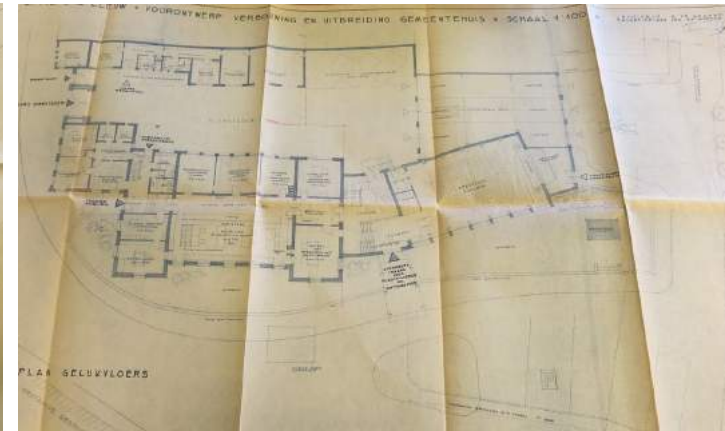
- Visuele relatie herstellen
- Muur: zachte restauratie en opvolging

Locatie en plaatsing van monumenten

Oorlogsgedenkteken en H. Hart beeld

26

Renovatie van het gedenkteken

Oorlogsgedenkteken

27

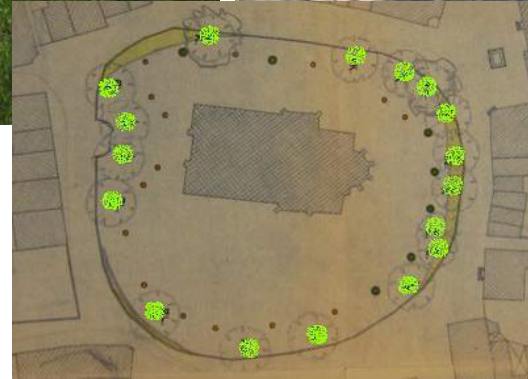
Landschappelijke elementen, in het verleden en in de toekomst (conserveren en beheren)

28

Reliëf

Bomen

Gras

Bomen: structuur, volume en verticaliteit

29

- Al de bomen zijn geïnventariseerd en in kaart gebracht (aangeplant bijna een eeuw geleden).
- Hun conditie werd beoordeeld aan de hand van hun bladbezetting en bladverlies. De visueel waarneembare symptomen werden gekwalificeerd en gekwantificeerd met het oog op een algemene inschatting van hun toekomstmogelijkheden en levensverwachting (VTA-controle: Visual Tree Assessment).
- Deze evaluatie is relatief ten aanzien van de lokale context (gebouwen, constructies, onderlinge concurrentie en specifieke boomeigenschappen en kwaliteiten) en mondt uit in een algemeen advies (verslag) op basis van de technische evaluatie.
- Er zijn aanbevelingen gedaan voor te nemen maatregelen (rooien, vormsnoei, verzorging en opvolging).
- Het belang van de bomen op deze locatie is onbetwist.

Bloeiende planten: esthetiek en belevingswaarde

30

- Zowel in materiaal en kleurgebruik als in plantenkeuzes wordt een ingetogen esthetiek aangehouden. De poëzie van het landschap wordt
- bijzondere aandacht wordt besteed aan de symboliek van planten en bloemen in het kader van de dodencultus
- accenten in de plantenkeuze kondigen seizoenen aan, zo kan een knalgeel verkleurende boom in de herfst plots de aandacht opeisen, of laten de paasbloemen ons weten dat de lente in aantocht is
- Planten die niet thuishoren op de site worden vervangen: cultuur en natuur in evenwicht
- Keuzes worden met esthetische, ecologische en economische argumenten gestoffeerd en leiden tot een haalbaar beheer

Beplanting kan bedreiging vormen voor monumenten

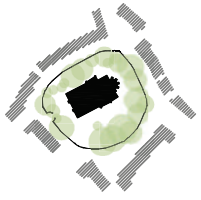
30

Regulier en tussentijds

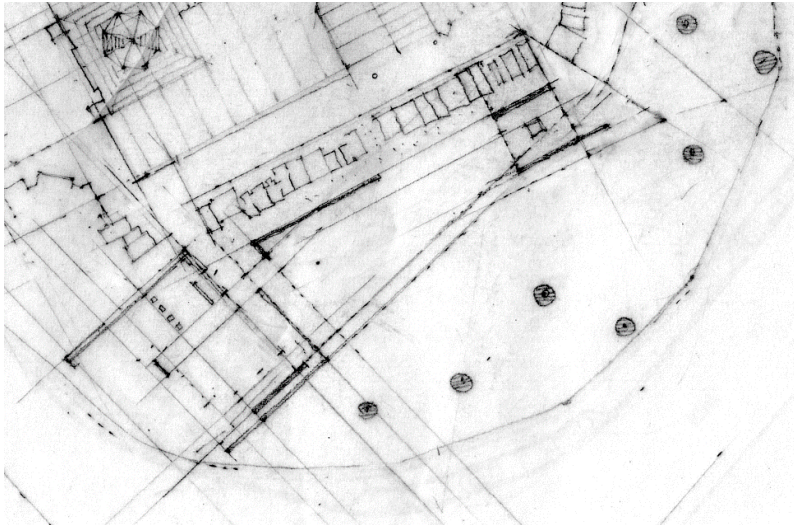

Hoogdringend

Militair ereperk en 47 graftekens

Individuele grafmonumenten: hoge kwaliteit

33

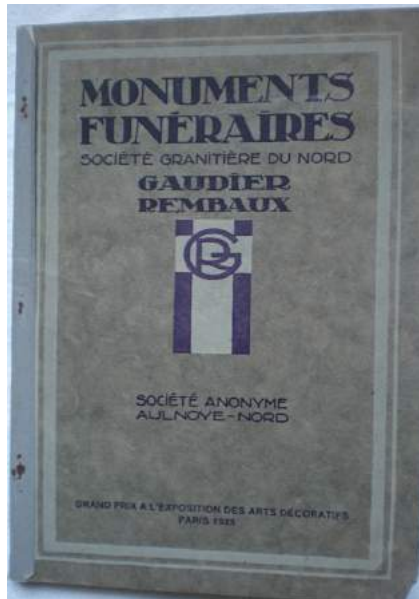

- een begraafplaats is de spiegel van de gemeenschap waartoe het behoort
- het bestuderen van symboliek, het opschrift, het materiaal, de stijl, de ligging, de ontwerper en uitvoerder en biografische gegevens brengt de funeraire wereld tot leven
- een zandloper met een vleugel van een vleermuis en van een duif: het vervlieden van de tijd bij dag en bij nacht
- zowel locale als ruimer bekende stenhouwers werden aangesproken voor het vervaardigen van de grafmonumenten

Individuele grafmonumenten: hoge kwaliteit

33

Fragment catalogus Gaudier-Rembaux 1925),
catalogusprijs 3.450 fr. (verz. Anne-Mie Havermans)

Grafteken Van der Stock-Speeckaert
(ca. 1920) , foto 2016

Grafmonumenten: variatie in materialen, types, stijlen

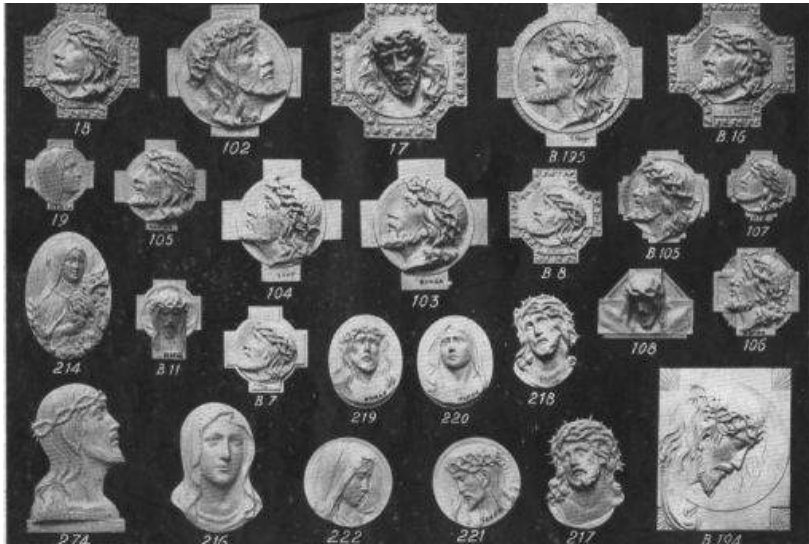
35

- Het kerhof van de Rink kent een grote variatie in materiaal, stijl en graftypes; van grafkapel over boomkruis naar grafplaat met heraldiek.
- Zowel unieke als representatieve graftekens zijn opgericht. Niet voor niets is deze site beschermd. Dit nodigt uit tot verder onderzoek, om de waarde beter te kunnen omschrijven en het beheer optimaal te omschrijven
- Graftekens met gebruik van blauwe hardsteen, brons, porselein, aardewerk en marbriet, met aansluitend een graftuin. Diverse materialen en hun specifieke combinatie vragen een eigen aanpak
- Een lijst met de belangrijkste graftekens die dringend onderhoud, herstel of restauratie behoeven is opgemaakt.

Kwaliteitsvol seriewerk herkennen

36

- catalogus met werken van beeldhouwer Sylvain Norga , verz. Anne-Mie Havermans
- pagina uit catalogus Téco, verz. Anne-Mie Havermans

- de kwaliteit van het grafteken
- de gaafheid, de uniciteit,
- de representativiteit voor de streek of voor het kerkhof,
- de ouderdom
- de context van belang zijn. Door de ligging kan een oude structuur worden aangegeven, of een verlaten schikking van rijen.
- er wordt geen beperking (vb. tijd, materiaal) opgelegd

Een sober model dat courant was voor een bepaalde periode, maar heden niet meer vervaardigd wordt, kan, zeker als het intact is (vb. met kettingen, vazen) een hoge waardering krijgen. Een werk van een lokaal of (inter)nationaal gewaardeerde ontwerper – uitvoerder kan een criterium zijn bij de waardebeoordeling.

Een grafteken kan beeldbepalend (gemis wanneer het van die plek verdwijnt) of net beeldondersteunend zijn.

Eén grafteken kan aan diverse criteria voldoen, maar één criterium, bijvoorbeeld de kwaliteit van het ontwerp, kan al dermate belangrijk zijn, dat het grafteken vier sterren kan krijgen. Dit is de hoogste quotering.

Niet monumentale elementen zijn ook erfgoed
landschappelijke, materiële en commemoratieve elementen gaan op het kerkhof
hand in hand, zoals in dit ijzeren bloemenrek, een vergeten traditie.

- opnieuw een bronzen kruisbeeld bevestigen
- bakstenen fundering
- ijzeren boog herstellen en roestbehandeling
- paaltjes rechtzetten en bronzen staaf achteraan herbevestigen.
- eventueel nieuwe paaltjes vooraan en aan weerszijden bronzen staven
- beplanting achter graf intomen
- eventueel bloembak beplanten.

Restauratie van klein erfgoed

39

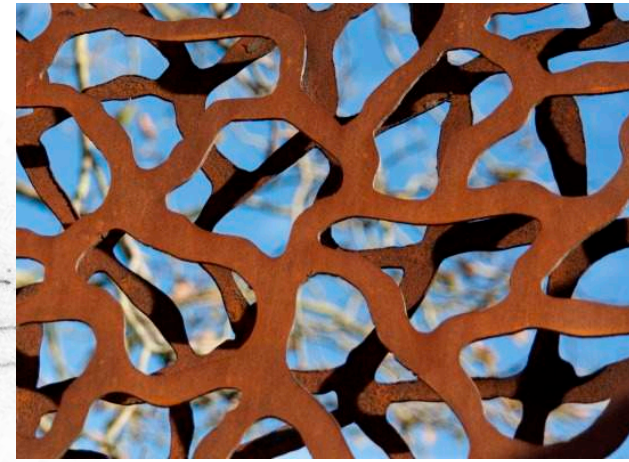
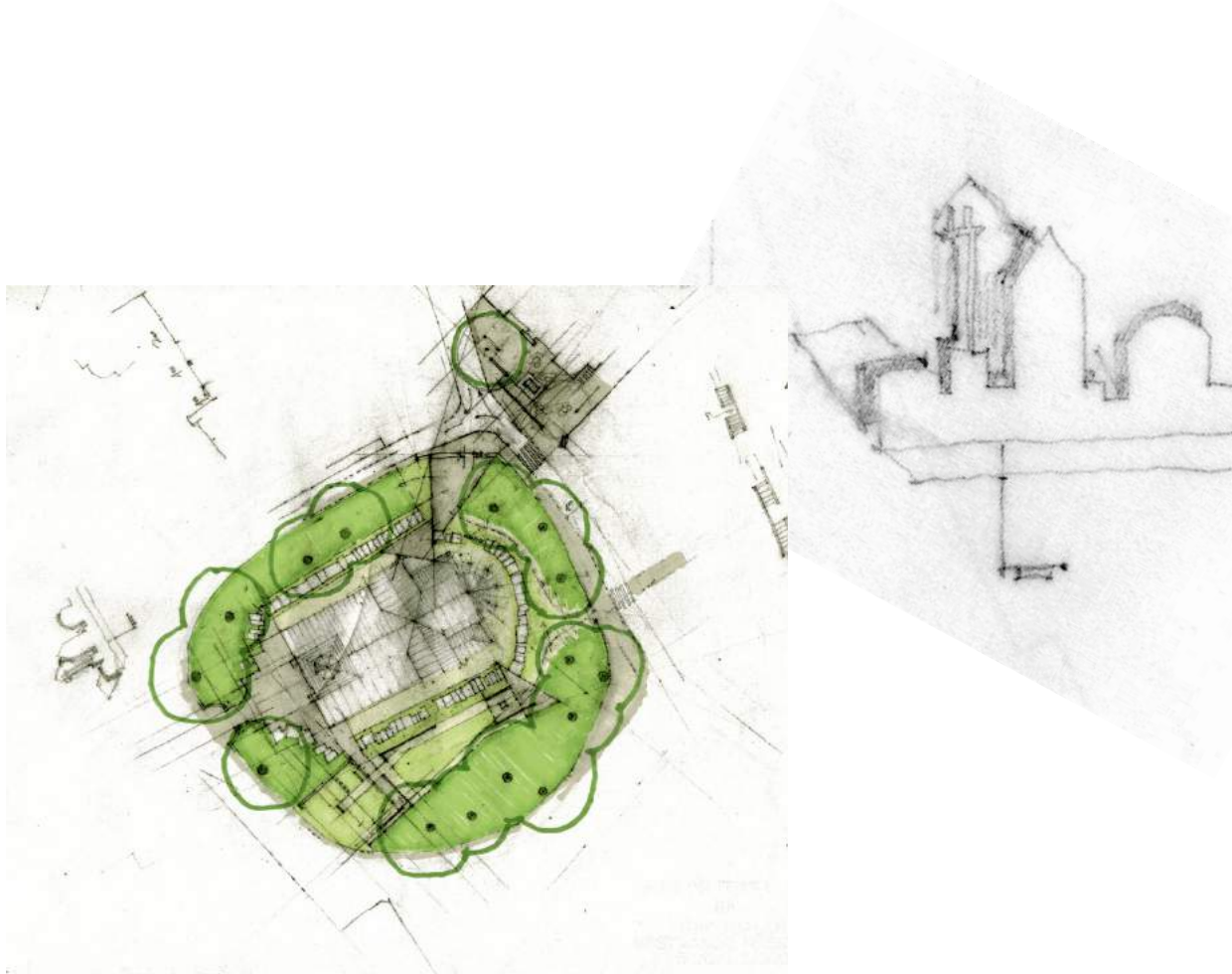
Wolfsdonk, Voor en na reiniging en consolidatie

Andere vormen van begraven

Beheersmaatregelen

40

Creëren natuurbegraafplaats

Peterschap voor graftekens

41

Herbruik (bruikleen) van graftekens

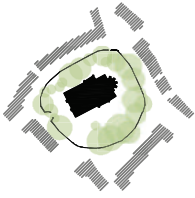
43

Herbruik (bruikleen) van graftekens

44

Ontsluiting op hedendaagse wijze

44

Inventarisatie

Fiche ingevuld door: [] INVENTARIS BEGRAAFPLAATSEN SINT-PIETERS-LEEUW inv. nr.: [] evaluatie: ****

invoersformulier grafieken Speeckaert-Louckx relatieve datering: 1914

begraafplaats: Sint-Pieters-Leeuw, kerkhof concessie nr.: [] verlopen concessie oud inv. nr.: [] visuele impact: []

begravenen: [] legging: 03 nr 01 detail: [] graf: [] Lijst lokaal historisch belang

eerste sterfjaar: 1923 jaar concessie: 1924

architectuur

type 1: sarcofaag architect: [] gesign.

type 2: kruis uitvoerder: Gaudier Remberaux, C. gesign.

belangrijkste materiaal: graniet stijl: onbepaald

secundair materiaal: []

sculptuur (1)

vorm: [] onderwerp: kruisbeeld (ortbreit) vorm: [] onderwerp: []

beeldhouwer: [] gesign. beeldhouwer: [] gesign.

materiaal: Brons gietstij: [] materiaal: [] gietstij: []

schoneheid van:

Decoratieve elementen: [] symbolen: klimop

foto metaal grafzuil wapenschild kranendozen

evaluatie woorden en betekenissen

Historisch architectuurhistorisch artistiek sociaal-cultureel volkskundig kandidaat peterschap in peterschap toestand: redelijk

lokaal bovenlokaal materieel immaterieel kandidaat herbruik in herbruik aanbeveling: []

bijzonder is de ijeren boog; restant van een traditie om kransen en bloemen aan te brengen.

opmerkingen: opnieuw een bronzen kruisbeeld bevestigen, bakstenen fundering behandelen, ijeren boog herstellen en roestbehandeling, paaltjes

motivatie: Werk van het gekende atelier C.Gaudier Remberaux uit Écaussinnes

Inventarisatie

bovenlokaal materieel immaterieel kandidaat herbruik in herbruik toestand: []

bijzonder is de ijeren boog; restant van een traditie om kransen en bloemen aan te brengen.

opmerkingen: opnieuw een bronzen kruisbeeld bevestigen, bakstenen fundering behandelen, ijeren boog herstellen en roestbehandeling, paaltjes rechtzetten en bronzen staaf achteraan herbevestigen. Eventueel nieuwe paaltjes vooraan en aan weerszijden bronzen staven, nablijken

motivatie: Werk van het gekende atelier C.Gaudier Remberaux uit Écaussinnes

Bibliografie en bronnen

bijz. teksten: lege farden

volgens B.S.: Louckx Isabelle (gest 17-11-1946)

vol fiche van Speeckaert gest in 1923, zonder voornaam

03 5 januari 1924 - vergunning aangevraagd door mevrouw Tob. Speeckaert van Brussel voor 200 fr/m²

Beschrijving en bespreking van het grafmonument

Combinatie van een strakke hollende sarcofaag en een lege stèle met groot beledend Latijns kruis. Het geheel is uitgewerkt in blauw graniet. Op de stèle zijn twee portretfoto's aangebracht en het verdiepte opschrift:

SEPULTURE / SPEECKAERT-LOUCKX / 1862-1923 / 1867-1946 //

Op de stèle is een plaat in zwart graniet aangebracht met: A NOS CHERS PARENTS REGRETTES //

In de plint is vooraan een bloembak uitgespaard. Op de hoeken achteraan staan nog paaltjes, die duidelijk nog sporen van een bronzen staaf vertonen.

Achter het grafteken is een ijeren boog met dwarsende staven aangebracht, die vergroeid is met de daar groeiende boom.

- Databank
- QR codes
- Informatiedragers
- Activiteiten
- Vrijwilligers motiveren (heem- en geschiedkundige kring en anderen)

Cultuur en toerisme: het ruimer kader

45

- Duurzaamheid is verbonden aan een hoge kwaliteit van ruimte en gebouwen, een gezond leefmilieu en een sterke infrastructuur, integraal denken en werken en het ontwerp slim inzetten.
- De aanzet kan gegeven worden door burgers, bestuurders, overheden en professionals die opdrachten kritisch maar positief benaderen.
- We moeten kritische vragen durven stellen, geven ipv nemen, bijdragen tot, verbeelden van nieuwe mogelijkheden, uitdagen en innoveren, bewaken van kwaliteit, en dat alles met kritische blik op onszelf en op de toekomst.

VERDER VAN DE
WERELD WEG

ELKE DAG EEN
BEETJE

DICHTER NAAR
DE HEMEL TOE

ELKE DAG EEN
TREETJE

TOON HERMANS

Ann Voets, kunsthistorica, landschapsarchitecte, ruimtelijk planner
Lotsesteenweg 96 1653 Dworp